

CZU 342.4:342.52(478)

SECURITATEA CONSTITUȚIEI – OBIECTIV IMPORTANT AL REFORMEI CONSTITUȚIONALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Gheorghe COSTACHI,

doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Irina IACUB,

doctor în drept, conferențiar universitar (i), Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Articolul este consacrat unui subiect deosebit de actual pentru Republica Moldova ca stat de drept – reforma constituțională și obiectivele primordiale ale acesteia. După o scurtă analiză a conceptelor de „securitate constituțională”, „protecția” și „apărarea Constituției”, autorii argumentează necesitatea consolidării „securității Constituției” ca obiectiv major al reformei constituționale, identificând și măsurile necesare în vederea atingerii acestui obiectiv.

Cuvinte-cheie: constituție, reformă constituțională, apărarea constituției, protecția constituției, securitate constituțională, securitatea constituției.

SECURITY OF THE CONSTITUTION - IMPORTANT OBJECTIVE OF THE CONSTITUTIONAL REFORM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The article is devoted to a very current topic for the Republic of Moldova as a rule of law - constitutional reform and its primary objectives. After a brief analysis of the concepts of “constitutional security”, “protection” and “defense of the Constitution”, the authors argue the need to strengthen the “security of the Constitution” as a major objective of constitutional reform, identifying the necessary measures to achieve this goal.

Keywords: constitution, constitutional reform, constitution defense, constitution protection, constitutional security, security of the constitution.

Introducere. La 29 iulie 1994, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Supremă a statului – *Constituția*, moment ce a marcat începutul unei etape decisive în istoria țării noastre, Republica Moldova angajându-se cu fermitate în procesul democratic de edificare a statului de drept.

S-au scurs deja 26 de ani din data adoptării, perioadă în care conținutul *Constituției* a fost periodic adoptat la necesitățile vieții societății în funcție de progresul înregistrat de aceasta. Evoluția sa s-a datorat atât activității legiuitorului, cât și a unicei autorități de jurisdicție constituțională – Curtea Constituțională [5, p. 4].

Până în anul 2016, au fost revizuite circa 40 de norme constituționale, cea mai semnificativă fiind cea din iulie, anul 2000, care a transformat Moldova din republică semiprezidențială în una parlamentară. În același an, textul constituțional a mai înregistrat o modificare substanțială. Din cauza câtorva eșecuri de alegere a șefului

statului de către deputați, Curtea Constituțională a rupt lanțul vicios restabilind dreptul cetățenilor de a-și alege președintele [11]. Ulterior, Legea Supremă a țării a fost completată cu un Capitol nou despre statutul și rolul instituției Avocatului Poporului, fiind modificat în același timp și Capitolul despre Autoritatea judecătorească.

Evident, aceste modificări și completări s-au dovedit a fi insuficiente. În majoritatea cercetărilor doctorale și nu numai, continuă să fie argumentată necesitatea diferitor modificări și completări care se impun în diverse domenii reglementate de Constituție, cum ar fi spre exemplu: consacarea constituțională a *dreptului la un proces echitabil* [1, p. 160-185] și a *principiului securității juridice* [3, p. 320-333; 12, p. 25-32], completarea și ajustarea normelor care consfințesc *neretroactivitatea legii* [4, p. 9-17; 8, p. 8-20], *principiul egalității* [14, p. 446-453; 13, p. 27-33], *procedura demiterii șefului de stat* [16, p. 74-82] etc.

În contextul dat, trebuie să recunoaștem că Legea Fundamentală trebuie să se afle practic într-o permanentă evoluție, care este absolut necesară pentru a-și realiza misiunea de a fi o garanție și protecție sigură pentru *securitatea persoanei* și *securitatea constituțională* în cadrul statului [33, p. 4-8; 6, p. 92-114].

În opinia noastră, asigurarea evoluției continue a Constituției (ca garanție a stabilității acesteia [7, p. 600-610]) este posibilă pe două căi: fie prin modificarea și completarea (revizuirea) oportună a textului acesteia, fie prin interpretarea progresivă realizată de către Curtea Constituțională ca unică autoritate competentă în materie. La moment, putem constata că ambele aceste căi nu au fost epuizate complet. Mai mult, a doua soluție (de care s-a profitat în ultimul deceniu din abundență) s-a dovedit a fi deosebit de distructivă pentru regimul constituționalității din cadrul statului, întrucât autoritatea competentă a optat pentru o inter-

pretare extrem de largă a textului constituțional, iar pe alocuri a admis chiar distorsionarea sensului acestuia (prin interpretare eronată). Sub acest aspect, putem constata apariția unui paradox în societatea noastră – configurarea unui nou factor de risc la adresa *securității Constituției* – interpretarea eronată a normelor constituționale de către instanța investită cu competența de protecție și apărare a Legii fundamentale [5, p. 7]. Acest paradox, inexplicabil într-o societate democratică, justifică pe deplin necesitatea recurgerii neîntârziate la măsuri efective de modificare și completare a Legii Fundamentale a statului în vederea consolidării *securității Constituției*, precum și a legislației adiacente de care depinde aceasta în mod nemijlocit.

Scopul studiului. Pornind de la cele menționate, în cele ce urmează ne propunem o analiză a *securității Constituției*, în vederea elucidării esenței acesteia, delimitarea de alte concepte și argumentarea măsurilor ce se impun pentru asigurarea acesteia prin modificarea cadrului normativ și constituțional în vigoare.

Rezultate obținute și discuții. Inițial, considerăm necesar a preciza că în doctrina juridică (mai ales rusă) în ultimele două decenii, destul de intens este cercetat conceptul de *securitate constituțională* [18; 37; 38; 17; 21]. În pofida eforturilor depuse și a numărului impunător de cercetători care au manifestat interes față de acest concept, la moment nu putem atesta o viziune unanimă în materie, ceea ce ne-a determinat să vorbim în acest demers științific mai cu seamă despre *securitatea Constituției*.

Cu toate acestea, totuși, în linii generale, vom enunța câteva idei atestate în doctrină referitoare la conceptul de *securitate constituțională* (fără a ne implica într-o analiză proprie). Astfel, aceasta este definită ca:

- „un sistem de măsuri, desfă-

șurate de autoritățile statului și cele ale administrației publice locale, cât și de către asociațiile obștești, agenții economici și alte persoane juridice, funcționari publici și cetățeni – în limitele drepturilor și posibilităților acestora, în scopul consolidării și protecției ordinii constituționale a statului, a acțiunii legislației constituționale, fortificării regimului politic, bazat pe autoritatea înaltă a autorităților statului, dezvoltarea democrației, asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor” [40, p. 25];

- „o stare de protecție a ordinii constituționale față de amenințările interne și externe, care cuprinde normele Constituției, ce stabilesc principiile sistemului de drept, cele mai importante principii ale statului și activității subiecților relațiilor juridico-constituționale, ce permit determinarea și dezvoltarea instituțiilor și direcțiilor legislației constituționale. Securitatea constituțională cuprinde în sine legislația ce reglementează sfera securității, metodele aplicării legii în sfera securității și sistemul organelor care o asigură” [41, p. 17];

- „securitatea internă a statului care presupune o stare de protecție a bazelor ordinii constituționale față de amenințările predominant interne și care asigură dezvoltarea stabilă, treptată a persoanei, a societății și a statului [22, p. 108];

- „stare a relațiilor juridice constituționale desfășurate în procesul unei activități planificate, al cărui rezultat constă în atingerea unei stări optimale de funcționare și dezvoltare a societății civile, a statului de drept și a structurilor acesteia, și care se caracterizează prin capacitatea de rezistență față de amenințările ce prezintă pericol pentru orânduirea constituțională” [24, p. 83; 25, p. 50].

Paralel cu definirea conceptului, cercetătorii au fost preocupați și de identificarea sistemului de obiecte ale *securității constituționale*, majoritatea atribuind la această

categorie principalele valori reglementate și protejate de Constituție, precum: forma de guvernământ – republica; caracterul unitar (sau federativ) al statului; integritatea teritorială și inalienabilitatea teritoriului; suveranitatea statului; supremația Constituției; asigurarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului; protecția dreptului de proprietate; pluralismul politic și ideologic etc. [21, p. 122; 25, p. 51]. În opinia autorilor, acest sistem de valori formează conținutul ordinii constituționale și astfel reprezintă obiectul *securității constituționale*. Existența stabilă a acestor valori, dezvoltarea și utilizarea liberă a lor determină starea de protecție a ordinii constituționale ca o lipsă de amenințări la adresa lor [25, p. 51].

Odată identificate obiectele *securității constituționale*, s-a pus accentul și pe problema factorilor negativi ce pot acționa asupra valorilor constituționale fundamentale (considerați că formează conținutul securității date), printre care: coliziunile, lacunele și alte defecte ale legislației inclusiv lipsa de accesibilitate și previzibilitate; conflictul dintre dreptul natural și cel pozitiv; nihilismul juridic al subiecților raporturilor juridico-constituționale, nivelul scăzut al culturii juridice al acestora; abuzul de drept etc. [25, p. 52]. Acești factori de risc se pot manifesta prin diferite acțiuni periculoase pentru ordinea constituțională precum: atentarea la integritatea teritorială a statului, încălcarea supremației Constituției, uzurparea puterii de stat, nerecunoașterea și nerespectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului etc. [25, p. 52; 31, p. 91-102; 19, p. 261].

Destul de voluminos și profund *securitatea constituțională* a fost cercetată de către H.C. Игнатова (N.S. Ignatova) și O.И. Зверев (O.I. Zverev), în viziunea cărora sistemul acesteia este constituit din

următorii factori principali [28, p. 5]:

- în primul rând, legislația constituțională perfectă;

- în al doilea rând, existența unui sistem de instituții de stat și obștești care asigură aplicarea corectă și respectarea legislației constituționale;

- în al treilea rând, asigurarea stabilității constituționale, elucidarea oportună, prevenirea și anihilarea pericolelor ce amenință securitatea constituțională fie prin lichidarea instituțiilor neconstituționale, fie prin abrogarea dispozițiilor constituționale necorespunzătoare și adoptarea altor noi.

Pronunțându-se insistent asupra necesității elaborării unei *concepții a securității constituționale*, cercetătorii subliniază că scopul acesteia ar consta în [28, p. 5-6]:

- analiza și determinarea acelei stări a statului și a societății în care se poate considera că instituțiile constituționale funcționează normal, activitatea lor este soldată cu rezultatele scontate în corespundere cu menirea;

- identificarea factorilor indezirabili pentru dezvoltarea politico-constituțională a statului, care pot sau au condiționat deja neutralizarea acțiunii normelor Constituției, erodarea instituțiilor de stat și obștești, prevăzute de aceasta;

- satisfacerea necesității de noi relații, acte și norme juridico-constituționale, precum și a necesității de abrogare, modificare sau completare a normelor în vigoare; căutarea mijloacelor necesare asigurării unei atmosfere juridico-constituționale „liniștite”, adică încrederea cetățenilor și a opiniei publice în aceea că statul asigură corespunderea regimului politic cu principiile constituționale și acțiunea eficientă a legislației constituționale.

Referitor la sarcinile *concepției securității constituționale*, cercetătorii identifică următoarele [28, p. 7]:

- asigurarea stabilității ordinii constituționale în cadrul statului și a societății;

- consolidarea puterii de stat, a mecanismelor de interacțiune dintre ramurile puterii și nivelurile acesteia;

- asigurarea consolidării statului de drept;

- crearea condițiilor pentru optimizarea procesului de edificare a unei noi statalități, inclusiv pentru dezvoltarea relațiilor interstatale;

- prevenirea amenințărilor la adresa pluralismului politic și a diversității ideologice, excluderea confruntărilor sociale, politice, etnice și de altă natură (uneori ireconciliabile) și a ostilității din societate, menținând condițiile unei concurențe sănătoase a intereselor și a metodelor constituționale admise de exprimare a acestora;

- asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului etc.

În contextul dat, în doctrina autohtonă se menționează că chiar dacă conceptul în cauză nu este întâlnit în Republica Moldova, totuși o anumită preocupare în materie de „securitate constituțională” nu poate fi contestată, cel puțin din considerentul că atât *Concepția securității naționale* [2], cât și *Strategia securității naționale a Republicii Moldova* [15] recunosc ca interese vitale ale țării: „asigurarea și apărarea independenței, suveranității, integrității teritoriale, a frontierelor inalienabile ale statului, a siguranței cetățenilor, respectarea și protejarea drepturilor și libertăților omului, consolidarea democrației și a statului de drept”, toate acestea fiind veritabile valori constituționale [10, p. 260].

Fără a intra în polemici (care la sigur sunt necesare, mai ales, în condițiile existenței mai multor viziuni), în opinia noastră, sistemul *securității constituționale* din Republica Moldova poate fi caracterizat prin: perfecționarea continuă a normelor constituționale,

asigurarea supremației Constituției prin intermediul controlului de constituționalitate, declanșat atât din inițiativa autorităților publice, cât și din inițiativa cetățenilor prin intermediul excepției de neconstituționalitate și garantarea stabilității Constituției. Mai mult, suntem ferm convinși că **asigurarea securității constituționale trebuie să pornească, în primul rând, de la asigurarea protecției Constituției** [5, p. 7], altfel spus, **de la securitatea Constituției**.

Înainte de a ne expune asupra măsurilor necesare în acest scop, considerăm binevenit a preciza esența însăși a *protecției Constituției*. În acest context, cercetătorii susțin că „semnificația deosebită a relațiilor sociale reglementate de Constituție, necesitatea asigurării supremației sale în sistemul actelor juridice, a corespunderii tuturor actelor și normelor textului Constituției, solicită inevitabil și o protecție juridică specială a acesteia. O asemenea protecție trebuie să fie orientată, mai întâi de toate, spre asigurarea stabilității orânduirii de stat și sociale, a stabilității statutului juridic al persoanei, cât și spre asigurarea respectării stricte a normelor juridice de către toți subiecții de drept” [30, p. 91].

Pornind de la aceasta, se consideră că protecția juridică a Constituției presupune o totalitate de măsuri juridice, orientate spre prevenirea și reprimarea încălcărilor normelor constituționale, precum și spre restabilirea acestora în caz de încălcare. Din sistemul protecției juridice a Constituției fac parte așa elemente precum: normele constituționale, care asigură stabilitatea și realitatea Constituției, principiile sistemului de drept (în primul rând, principiul legalității), subiecții protecției juridice a Constituției (sistemul și activitatea lor) etc. [32, p. 9].

De regulă, protecția juridică a Constituției se caracterizează ca un sistem de măsuri juridice, care

asigură realizarea tuturor normelor cuprinse în Constituție și respectarea strictă a regimului *legalității constituționale* [20, p. 38; 36, p. 7-8]. Prin urmare, scopul protecției juridice a Constituției constă în înlăturarea barierelor ce fac dificilă realizarea normelor constituționale și prevenirea comiterii delictelor constituționale pe viitor [27].

Alți cercetători consideră necesar a înțelege *protecția juridică a Constituției* într-un sens strict juridic, special. Astfel, B.B. Лазарев (V.V. Lazarev) și Т.Я.Хабриева (T.Ia. Habrieva) privesc *protecția Constituției* ca pe o totalitate de măsuri și competențe de control și supraveghere ale organelor de stat, investite cu dreptul de a verifica conținutul actelor juridice și a acțiunilor destinatarilor dreptului referitor la corespunderea acestora cu Legea Supremă. Într-un sens larg, susțin aceiași cercetători, *protecția Constituției* presupune totalitatea măsurilor de asigurare a acțiunii Constituției (nu doar măsuri cu caracter juridic, dar și educativ, economic și politic) [34, p. 3-7].

Cu ocazia unui alt demers științific, Т.Я.Хабриева (T.Ia. Habrieva) concretizează ca *lato sensu* că *protecția Constituției* presupune crearea condițiilor necesare, dezvoltarea garanțiilor corespunzătoare, perfecționarea mijloacelor și metodelor juridico-statale de asigurare a acțiunii normelor constituționale [39, p. 15].

O abordare distinctă propune cercetătorul А.Н. Межецкий (A.N. Mejeckii), care identifică două nivele de *protecție a Constituției*, indicând că primul nivel reprezintă *protecția juridică*, iar cel de-al doilea *apărarea Constituției*, în cadrul căruia are loc aplicarea practică a măsurilor de răspundere în caz de survenire a pericolului de încălcare a Constituției, fie deja pentru încălcarea acesteia [35, p. 7-8].

Distincția dintre *protecția* și *apărarea* Constituției a fost accentuată și de către А.В. Гошуляк

(A.V. Goșuleak) [23, p. 10], în viziunea căruia principala deosebire constă în faptul că *protecția* Constituției se realizează prin stabilirea mijloacelor de prevenire, reprimare și elucidare a oricărei încălcări a Constituției, precum și prin crearea mecanismului de protecție a Constituției față de posibilele încălcări în scopul aplicării corecte a principiilor constituționale și excluderii oricărei substituiri a acestora. Este important că stabilirea mecanismului de protecție nu este legată cu încălcarea Constituției, scopul acestuia este de a preveni. *Apărarea* Constituției, în schimb, implică acțiuni active ale organelor de stat în scop de apărare a Constituției.

Merită atenție în context și viziunea cercetătoarei Н.М. Колосова (N.M. Kolosova), potrivit căreia chiar dacă *protecția* și *apărarea* Constituției sunt noțiuni apropiate după sens, având un obiect și un scop comun, totuși ele trebuie delimitate. În special, cercetătoarea subliniază că *protecția* Constituției presupune un complex de măsuri orientate spre înlăturarea barierelor în realizarea Constituției și prevenirea delictelor constituționale, iar *apărarea* este orientată spre înlăturarea încălcărilor concrete ale normelor constituționale [29, p. 62].

Pe o poziție similară se plasează și А. Н. Головистикова (A.N. Golovistikova), care precizează că *protecția* și *apărarea juridică* a Constituției nu sunt nivele ale unui singur sistem, întrucât *protecția* Constituției întotdeauna este o activitate profilactică, care previne încălcarea ordinii constituționale, fiind orientată spre înlăturarea cauzelor care o condiționează, precum și contribuie la desfășurarea normală a procesului de realizare a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. *Apărarea* Constituției, la rândul său, întotdeauna presupune atentate reale la adresa raporturilor juridice constituționale și constă în suprimarea încălcărilor concrete ale normelor constituțio-

nale, aplicării de către autoritățile competente în modul stabilit de lege a constrângerii față de subiecții concreți, în scopul restabilirii dreptului încălcat [20, p. 139].

După cum am menționat *supra*, majoritatea cercetătorilor nu operează în studiile lor cu o asemenea distincție, cea mai frecvent utilizată noțiune fiind cea de *protecție a Constituției*. Presupunem, că dintr-un anumit punct de vedere, uneori acest fapt este justificat, mai ales pentru a nu provoca diferite confuzii.

În continuare însă, pentru a concretiza esența acestui fenomen juridic, vom preciza că în sensul cel mai larg, *protecția Constituției* este o datorie a întregului stat, a societății și a fiecărui cetățean. Atunci când un organ de stat sau al administrației locale, o organizație obștească sau chiar un simplu cetățean respectă necondiționat normele Constituției, asigură condițiile și premisele necesare pentru respectarea acestora, previne încălcarea lor, contracarează cu mijloace și metode legale abaterile comise, se realizează *protecția* Constituției în cel mai larg sens.

Totodată, este evident că în cadrul sistemului autorităților de stat, sunt organe investite direct cu sarcina/obligatia de a supraveghea respectarea *legalității constituționale*. În acest sens, în majoritatea statelor democratice Șeful statului reprezintă garantul Constituției care veghează respectarea și protecția acesteia. O anumită supraveghere în acest sens exercită și celelalte autorități ale statului – parlamentul, guvernul, procuratura, instanțele de drept comun, avocații poporului etc. Desigur, și acest moment poate fi cuprins de conceptul *protecția Constituției*, deja într-un sens mai îngust, deoarece toate aceste autorități au obligația de a asigura în activitatea lor respectarea Constituției. Pentru aceste autorități *protecția Constituției* constituie doar una dintre multiplele funcții cu care sunt investite prin lege.

De cele mai multe ori însă, noțiunii de *protecție a Constituției* i se recunoaște un sens și mai îngust. Sub acest aspect, unii cercetători consideră că *protecția Constituției* în sens strict particular, presupune organizarea și activitatea unui organ special, chemat să desfășoare în formele și potrivit procedurii stabilite de lege a controlului (supravegherii) constituționalității, adică verificarea corespunderii legislației în vigoare și a altor acte normative cu Constituția [26, p. 66]. Din perspectiva acestei accepțiuni, *protecția Constituției* constituie misiunea principală a jurisdicției constituționale, asigurată și realizată prin intermediul controlului constituționalității.

Cu regret, în pofida acestui fapt, după cum am enunțat ceva mai sus (dar și cu ocazia unor alte demersuri științifice), autoritatea de jurisdicție constituțională din Republica Moldova (Curtea Constituțională) a admis în ultima perioadă (în ultimul deceniu) în activitatea sa grave abateri, ceea ce a marcat o distorsionare evidentă a misiunii sale, și nu numai, în ceea ce privește *protecția Constituției*.

Cu titlu de precizare, vom menționa că, în general, rolul și menirea actuală a Curții Constituționale trebuie privite cu mult mai profund întrucât, prin exercitarea funcțiilor sale, Curtea se manifestă ca un important instrument:

- de asigurare a supremației Constituției și realizarea practică a acesteia, consolidând astfel regimul constituționalității la nivelul statului;

- de protecție și apărare a Constituției prin asigurarea realizării răspunderii constituționale și sancționării inevitabile a încălcărilor normelor constituționale și restabilirii legalității constituționale [9, p. 6];

- de formare a culturii constituționale și a conștiinței constituționale la nivelul societății prin propagarea ideilor și valorilor con-

stituționale, precum și transpunerea acestora în practică – momente indispensabile consolidării statului de drept democratic în perioada contemporană.

Prin abaterile admise, considerăm că Curtea Constituțională a denaturat toate aceste segmente ale misiunii sale, ceea ce, în mod evident, necesită măsuri urgente de redresare a situației în vederea înlăturării consecințelor juridice deja produse și prevenirea pe viitor a unor astfel de manifestări negative din partea acestei autorități.

În opinia noastră, realitatea dată dictează necesitatea stringentă a unei reforme constituționale, iar unul dintre obiectivele primordiale ale acesteia trebuie să reprezinte consolidarea *securității Constituției* Republicii Moldova, care poate fi asigurată prin următoarele măsuri concrete:

- în primul rând, reglementarea expresă în Legea Fundamentală a statului a *acțiunii directe a Constituției*;

- în al doilea rând, reglementarea expresă în același text normativ a *obligativității respectării și aplicării Constituției* de către toți subiecții de drept;

- în al treilea rând, consolidarea instituției *apărării Constituției* prin reglementarea clară și completă a *răspunderii constituționale* a subiecților de drept constituțional pentru încălcarea normelor constituționale;

- în al patrulea rând, consolidarea instituției *protecției Constituției* prin revizuirea normelor constituționale și a legislației ce reglementează organizarea și funcționarea Curții Constituționale;

- în sfârșit, prin reglementarea unor standarde și limite în materia *interpretării textului constituțional* de către Curtea Constituțională.

Privind aceste măsuri în ansamblul lor, putem constata că *securitatea Constituției* reprezintă un concept ce înglobează în sine protecția și apărarea Constituției atât de peri-

cocele din exterior (ce pot veni din partea diferitor subiecți de drept constituțional), cât și de pericolele din interior ce pot veni nemijlocit din partea autorității chemate să o protejeze – Curtea Constituțională.

Bibliografie

1. Chetruș U. *Garantarea drepturilor și libertăților constituționale la aplicarea măsurilor de constrângere juridică*. Teza de doctor în drept. Chișinău, 2013.

2. *Concepția securității naționale*, aprobată prin legea nr. 112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 03.06.2008, nr. 97-98.

3. Costachi Gh. *Cetățeanul și puterea în statul de drept*. Monografie. Chișinău: S.n., 2019 (Tipogr. "Print Caro"). 864 p.

4. Costachi Gh. *Neretroactivitatea legii – element al principiului securității juridice*. În: Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene, materialele conferinței științifice internaționale din 22–23 martie 2019. Chișinău: S.n., 2019, p. 9-17.

5. Costachi Gh. *Securitatea constituțională în Republica Moldova la 25 de ani de existență a Legii Fundamentale*. În: *Legea și viața*, 2019, nr. 8, p. 4-8.

6. Costachi Gh. *Securitatea persoanei – valoare supremă a regimului constituțional consolidat*. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurarea a parcursului European; Monografie colectivă; red. șt.: Valeriu Cușnir. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2019, p. 92-114.

7. Costachi Gh. *Stabilitatea Constituției – garanție indispensabilă stătalității Moldovei*. În: Stătalitatea Moldovei: continuitatea istorică și perspectiva dezvoltării, materialele conferinței științifice din 24-25 martie 2017 din Chișinău. Chișinău, 2017, p. 600-610.

8. Costachi Gh., Iacub I. *Principiile acțiunii legii în timp – fundament al securității juridice a persoanei*. În:

Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene, materialele conferinței internaționale științifico-practice din 27-28 martie 2020. Chișinău: S. n., 2020 (Tipogr. «Tipocart Print»), p. 8-20.

9. Costachi Gh., Railean P. *Menirea justiției constituționale în statul de drept contemporan*. În: *Legea și Viața*, 2014, nr. 10, p. 4-9.

10. Enicov V. *Securitatea constituțională – dimensiune distinctă a securității naționale*. În: *Teoria și practica administrării publice, Materialele conferinței științifice internaționale din 22 mai 2015*. Chișinău: AAP, 2015.

11. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui)* (Sesizarea nr. 48b/2015). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 59-67 din 18.03.2016*.

12. Iacob I. *Reflecții asupra abordării doctrinei a securității juridice*. În: *Legea și Viața*, 2020, nr. 1, p. 25-32.

13. Iacob I., Nistor M. *Principiul constituțional al egalității în lumina jurisprudenței constituționale*. În: *Jurnalul Juridic Național: teorie și practică*, 2019, nr. 4, p. 27-33.

14. Nistor M. *Egalitatea: concept, ipostaze și reglementare constituțională*. În: *Teoria și practica administrării publice, materialele conferinței științifice internaționale din 17 mai 2019*. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2019, p. 446-453.

15. *Strategia securității naționale a Republicii Moldova*, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.153 din 15.07.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 14.10.2011*, nr. 170-175.

16. Tataru Gh. *Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a Șefului de Stat*. În: *Revista științifică internațională Supremația dreptului*, 2017, Ucraina, nr. 2, p. 74-82.

17. Баранов П.П. *Безопасность Российской Федерации: государственная, национальная и кон-*

ституционная (вопросы теории и практики). В: *Северо-Кавказский юридический вестник*, 2014, №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/bezopasnost-rossiyskoy-federatsii-gosudarstvennaya-natsionalnaya-i-konstitutsionnaya-voprosy-teorii-i-praktiki> (дата обращения: 24.08.2020).

18. Бондарь Р.С. *Конституционная безопасность личности, общества, государства: постановка проблемы в свете конституционного правосудия, обеспечения социальной справедливости, равенства и прав человека*. В: *Законодательство и экономика*, 2004, № 4.

19. Воробьев Д.С. *Институциональные аспекты конституционной безопасности в современной России*. В: *Ученые записки орловского государственного университета*, 2010, №3, часть 1.

20. Головистикова А.Н. *Конституционное право России: Учебник / Под ред. Н.А. Михалевой*. Москва, 2006.

21. Гончаров И.В. *О соотношении понятий «Национальная безопасность», «Государственная безопасность», «Конституционная безопасность»*. В: *Актуальные проблемы российского права*, 2009, №1. URL: <https://cyberleninka.ru/Da.Da./article/n/o-sootnoshenii-ponyatiy-natsionalnaya-bezopasnost-gosudarstvennaya-bezopasnost-konstitutsionnaya-bezopasnost> (дата обращения: 24.08.2020).

22. Гончаров И.В. *К вопросу о понятии конституционной безопасности государства*. В: *Государство и право*, 2003, № 12.

23. Гошуляк А.В. *Правовая охрана конституций (уставов) субъектов Российской Федерации: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Саратов, 2010.

24. Езеров А.А. *Конституционная безопасность с позиций конфликтологического подхода*. В: *Актуальные проблемы державы і права*, 2011, № 57.

25. Езеров А.А. *Объект и содержание конституционной безопасности*. В: *Юридична Наука*, 2011, № 1(1).

26. Енгибарян Р.В., Тадевосян Э.В. *Конституционное право*.

Учебник для вузов. 2-е изд. Москва: Юрист, 2002.

27. Жеребцова Е.Е. *Правовая охрана и защита конституционных норм как обособоюридическое свойство Конституции Российской Федерации*, 2011. [электронный ресурс]: http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2011/Pravo/8_95759.doc.htm.

28. Игнатова Н.С., Зверев О.И. *Проблемы конституционной безопасности в Российской Федерации*. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2002.

29. Колосова Н.М. *Конституционная ответственность в Российской Федерации: ответственность органов государственной власти и иных субъектов права за нарушение конституционного законодательства Российской Федерации*. Москва: Городец, 2000.

30. *Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов / Под ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина*. Москва, 2005.

31. *Конституционное право России / Отв. ред. Ю.Л. Шульженко*. Москва: Проспект, 2007.

32. Коровинских Д.С. *Правовая охрана Конституции Российской Федерации*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2005.

33. Костаки Г. *Конституция – основа безопасности личности в правовом государстве*. În: *Legea și viața*, 2019, nr. 6, p. 4-8.

34. Лазарев В.В., Хабриева Т.Я. *Охрана Конституции и конституционных прав граждан*: Лекция. Москва: Академия МВД России, 1996.

35. Межецкий А.Н. *Правовые основы деятельности органов прокуратуры по охране Конституции Российской Федерации*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тюмень, 2007.

36. Несмеянова С.Э. *Теоретико-правовое исследование конституционного судебного контроля в Российской Федерации*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тюмень, 2007.

37. Никитяева В.В. *Конститу-*

ционная безопасность как условие эффективной реализации основ конституционного строя. В: Вестник ВИ МВД России, 2007, №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/konstitutsionnaya-bezopasnost-kak-uslovie-effektivnoy-realizatsii-osnov-konstitutsionnogo-stroya> (data обращения: 24.08.2020).

38. Станкин А.Н. Конституционно-правовая безопасность: понятие, признаки и соотношение с национальной безопасностью. В: Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России, 2019, №3 (47). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/konstitutsionno-pravovaya-bezopasnost-ponyatie-priznaki-i-sootnoshenie-s-natsionalnoy-bezopasnostyu> (data обращения: 24.08.2020).

39. Хабриева Т.Я. Правовая охрана Конституции. Казань, 1995.

40. Шуберт Т.Э. Конституционная безопасность: понятие и угрозы. В: Право, 1997.

41. Шуберт Т.Э. Национальная безопасность России конституционно-правовые аспекты. Сравнительно-правовое исследование. В: Право и закон, 2001.

DESPRE AUTORI/ABOUT AUTHORS

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor
universitar, Institutul de Cercetări
Juridice, Politice și Sociologice
doctor of law, university
professor, Institute of Legal,
Political and Sociological
Research
e-mail: costachi70@mail.ru

Irina IACUB,
doctor în drept, conferențiar
universitar (i), Institutul de Științe
Penale și Criminologie Aplicată
doctor of law, associate professor
(s), Institute of Criminal Sciences
and Applied Criminology
e-mail: irinaiacub@mail.ru

CZU 340.12

FAZELE DINAMICE, SPAȚIAL-TEMPORALE ALE RĂSPUNDERII JURIDICE

D. BALTAG,
doctor habilitat, profesor universitar
V. DOBÎNDA,
doctorand, ULIM

În literatura de specialitate autohtonă problema etapelor evoluției răspunderii juridice aparține problemelor slab cunoscute sau controversate. Nu există un criteriu unic de clasificare a acestor etape, limitele lor în timp și spațiu. Mai mult decât atât, în manualele de Teorie generală a dreptului, acestei probleme importante, din punct de vedere a teoriei și practicii aplicării dreptului, în general, nu i se acordă atenție. În articolul de față vom încerca să schițăm unele opinii, definiții, concluzii referitor la această problemă.

Cuvinte cheie: răspundere juridică, statut juridic, subiectul răspunderii juridice, faze dinamice ale evoluției răspunderii.

DYNAMIC, SPATIAL-TEMPORAL PHASES OF LEGAL LIABILITY

In the local specialty literature, the issue of the stages of the evolution of legal liability belongs to the poorly known or controversial subjects. There is no unique criterion for classifying these stages, their limits in time and space. Moreover, in the textbooks of General Theory of Law, this important issue, from the point of view of the theory and practice of law enforcement, receives practically no attention. In this article we will try to outline some opinions, definitions, conclusions regarding the above mentioned problem.

Keywords: legal liability, legal status, subject of legal liability, dynamic phases of the evolution of liability.

Introducere. Răspunderea juridică în evoluția sa parcurge mai multe etape, care duc la modificarea statutului juridic al subiectului răspunderii juridice. Acest proces încetează în momentul atingerii scopului răspunderii juridice prin sancționarea făptuitorului. Fiecare etapă de desfășurare a răspunderii juridice materiale îi corespunde o formă procesuală distinctă, or, fiecărei etape de răspundere îi este specifică o consecutivitate a activităților procesuale.

În literatura de specialitate autohtonă, problema etapelor evoluției răspunderii juridice aparține problemelor slab cunoscute sau controversate. Nu există un criteriu unic de clasificare a acestor etape, limitele lor în timp și spațiu.

Mai mult decât atât, în manualele de Teorie generală a dreptului,

acestei probleme importante, din punct de vedere al teoriei și practicii aplicării dreptului, în general, nu i se acordă atenție. Prof. M. Costin, referitor la problema dată menționa următoarele „în concepția noastră, o asemenea teorie, care poate fi elaborată numai de pe pozițiile Teoriei generale a dreptului, trebuie să dea răspuns la problemele esențiale ale răspunderii și anume: ce este răspunderea, ce tendințe de evoluție manifestă aceasta” [6, p. 8].

Așadar, după cum afirmă prof. L. Barac, Teoria generală a dreptului este chemată spre a defini răspunderea juridică, a evidenția tendințele evolutive ale acesteia, evidențierea elementului temporal și organic spațial, deoarece, răspunderea juridică există și dincolo de încălcarea unei norme juridice, pe de o parte, iar, pe de altă parte, vizează și un „construit”, adică ca-